

AUDYT KRAJOBRAZOWY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

KRAJOBRAZ PRIORYTETOWY

CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU

Nazwa krajobrazu: Żory

Kod krajobrazu: 24-341.15-076

Położenie administracyjne: Gmina Żory, Powiat Żory

Katowice, Warszawa
2025

Projekt realizowany na zlecenie
Województwa Śląskiego
(Umowa CRU WSL nr 1462/GN/2021)

Wykonawca prac:

Konsorcjum w składzie

Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska
(Lider Konsorcjum)

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Uniwersytet Śląski w Katowicach
(Partner Konsorcjum)

SZKOŁA GŁÓWNA
GOSPODARSTWA
WIEJSKIEGO

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
(Partner Konsorcjum)

Akademia Śląska (dawniej Wyższa Szkoła Techniczna)
w Katowicach
(Partner Konsorcjum)

Kierownik naukowy Audytu:

dr hab. Urszula Myga-Piątek, prof. UŚ – Uniwersytet Śląski w Katowicach

fot. okładka:

Żory jako przykład krajobrazu miejscowości z zachowanym układem historycznym (fot. Urząd Miasta)

1 METRYCZKA OGÓLNA KRAJOBRAZU

Nazwa Krajobrazu	Żory
ID	1905
Kod krajobrazu	24-341.15-076
Typ, podtyp krajobrazu	9a - Miejscowości z zachowanym układem historycznym
Typ rzeźby terenu*	B - Krajobrazy faliste
Kod mezoregionu*	341.15
Nazwa mezoregionu*	Płaskowyż Rybnicki
Typ krajobrazu naturalnego*	Nizin
Nazwa krajobrazu naturalnego*	Peryglacjalne: równinne i faliste
Kod podokręgu geobotanicznego*	C.7.1.b
Nazwa podokręgu geobotanicznego*	Pszczyński
Typ krajobrazu roślinności potencjalnej*	16
Nazwa krajobrazu roślinności potencjalnej*	Grąd subkontynentalny, odmiana małopolska, forma wyżynna, seria uboga
Kod regionu historyczno-kulturowego*	I.E.8
Nazwa regionu historyczno-kulturowego*	Konurbacja katowicka, region przemysłowy
Położenie administracyjne	Gmina Żory, Powiat Żory
Powierzchnia (ha)	28,31

*podano dla jednostki dominującej

2 CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU

Krajobraz priorytetowy - miejscowości z zachowanym układem historycznym, obejmujący założenie urbanistyczne centrum miasta Żory.

Krajobraz wskazany jako priorytetowy w wyniku:

- zastosowania algorytmu w zakresie kryterium unikatowości ze względu na występowanie elementów fortyfikacji miasta;
- oceny eksperckiej z kryterium ważności ze względu na zachowany układ urbanistyczny z przewagą zabudowy historycznej o dobrej kondycji technicznej, harmonijne linie zabudowy a przed wszystkim zachowany przestrzenny kontekst wnętrza i zewnątrz krajobrazowego oraz czystość formy. Ponadto krajobraz wyróżnia wysokie nasycenie cennych obiektów zabytkowych.

3 WALORY KRAJOBRAZOWE

Walory przyrodnicze

Krajobraz ścisłego centrum miasta Żory o bardzo niewielkich walorach przyrodniczych związanych z zielenią parkową.

Walory kulturowe

Krajobraz wyznaczony w obszarze założenia średniowiecznego układu urbanistycznego z zielenią przyległą oraz zabudową XIX wiecznych przedmieść z dawnymi willami, zabudową kamieniczną i przemysłową. W centralnej części rynek zachowany w historycznym kształcie i gabarycie. Prostokątna siatka ulic wpisana w układ owalnicowy, opasany i ukształtowany w obrębie owalnego założenia historycznego, opasanego gotyckim murem obronnym z dwiema bramami do miasta i usytuowanym w jego północnej części kościołem.

W obrębie obszaru występują obiekty zabytkowe, wpisane do rejestru zabytków d. wille, kamienice, budynki mieszkalne, kościoły, garnizon, dawny młyn, zabudowa huty. Po zniszczeniach wojennych (82% budynków w obszarze rejestrowym) większość zabudowy pochodząca z lat od 50. do 70., utrzymana w gabarycie i charakterze historyzującym lub prostym, z zachowanym układem dachów skośnych, i płaskich z wieloma przykładami nieprawidłowych, współczesnych lukarn dachowych, zaburzających odbiór historycznej wysokości dawnych pierzei. Całość zabytkowego układu urbanistycznego wraz z przyległościami, wyznaczona jako krajobraz priorytetowy, ma wyróżniające się w skali regionu walory kulturowe.

Fizjonomia krajobrazu

Dominują typowe dla terenów zwartej zabudowy śródmiejskiej wnętrza krajobrazowe, długie i wąskie związane z osiami i kompozycjami widokowymi wzdłuż ulic. Charakterystyczne owalnicowo ukształtowane uliczki pierwotnej osady okalające prostokątny rynek. Niewielka ilość dominant oraz obiektów zabytkowych, rejestrowych. Pozytywna dominanta kościołów, w tym gotyckiego w rodowodzie kościoła farnego. Otwarte wnętrza krajobrazowe w obszarze rynku, zieleni parkowej i placów. Zachowana skala zabudowy współczesnej do historycznej. Zachowane fragmentarycznie, średniowieczne mury obronne (1/3 obwodu). Całość komponuje się jako harmonijny krajobraz historycznego centrum miasta z przedmieściami, z pozostałościami terenów zieleni, obiektów poprzemysłowych i willi z ogrodami, związanymi z rozwojem miasta w XIX wieku, a przede wszystkim z widocznymi elementami założenia średniowiecznego (mury obronne, kościół, układ owalnicowy ulic) o wysokim walorze zabytkowym.

4 DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

ZDJĘCIE NR 1

Pierzeja Rynku (fot. Urząd Miasta)

ZDJĘCIE NR 2

Plan miasta Żory wg. rysunku B. Wernhera z 1766 r., fragment symbolicznej bramy miejskiej w miejscu dawnej Bramy Górnej (fot. Ewa Mackiewicz)

ZDJĘCIE NR 3

Żory panorama miasta z zachowanym układem urbanistycznym (fot. Urząd Miasta)

ZDJĘCIE NR 4

Zabudowa historyczna Żor na tle krajobrazu współczesnej zabudowy mieszkaniowej (fot. Jakub Botwina)

ZDJĘCIE NR 5

Dominująca sylwetka kościoła pw. Apostołów Jakuba i Filipa (fot. Jakub Botwina)

5 DOKUMENTACJA KARTOGRAFICZNA

POŁOŻENIE KRAJOBRAZU PRIORYTETOWEGO

